

Димитри Иванов

По номинална стойност

Ъруин Шоу е писател.

Това съждение може да ни подразни с елементарността си. Ала не са малко специалистите по европейска история, които мислят, че най-интересният цикъл лекции по история на Англия, изнасян в Колеж дьо Фрак, започвал с думите: „Господа, Англия е остров.“

„Messieurs, l'Angleterre est une île“ – започвал Жул Мишле и студентите му, отначало позасегнати от това, че им съобщават нещо, което е известно на всеки, постепенно започнали да разбират: едно е да кажеш, че Англия е остров в географския смисъл на тази дума, съвсем друго е да имаш пред вид този факт, когато разглеждаш нейната история или психиката на обитателите ѝ. Изглежда, че Мишле умее да засяга и колегите си от академичния свят, които не могли да му простят нито неговата популярност, нито чувството му за хумор, та два пъти го отстранявали от длъжност, докато накрая успели да го уволнят окончателно. Но самата история се оказала на страната на Мишле – и днес той ни гледа саркастично усмихнат от страниците на новите издания на *Petit Larousse*, а за да открием имената на силните на деня, които го свалили от катедрата, ще ни е потребна лупата на историографа.

По примера на Мишле днес ние можем да кажем, че Ъруин Шоу е писател, което не означава нито че е велик, нито че е посредствен. Какъв смисъл да вложим в това определение, щом нямаме предвид визитната му картичка?

Когато в България се излъчваше филмовата поредица по „Богат, беден“, в телевизията се получиха писма от зрители, които искаха да видят интервю с Ник Нолти (изпълнителя на ролята на Томас), още по-често със самия Томас Джордах (?!), но не и с Ъруин Шоу, по чиято книга е сценарият на световнопопулярната серия. Такива са били желанията на зрителите и в други страни. От това не трябва да правим изводи единствено за равнището на масовия зрител. Бестселъровият успех е винаги един касов триумф и понякога едно авторово поражение. Големият успех възнаграждава, но и наказва онзи, който го е търсил прекомерно настойчиво.

Ъруин Шоу търси литературния успех и го намира. Тон умее да пише книги, които се четат с еднакъв интерес в различни страни. Пластичен е толкова, че може да се хареса на една многонационална аудитория, в състояние е да се нагоди към изискванията на пазара или на жанра. Дори и към тези на издателя. Ъруин Шоу е литературен професионалист, при това в страната, която е родина на късия разказ, на бестселъра, на професионалните филмови сценаристи и на наемните пера

(писателите-призраци). Когато казваме, че Ъруин Шоу е писател, това означава висок литературен професионализъм, при който литературните шампи, наред с речевите и мисловните, се използват с математическа точност: един юмручен бой трябва да стане не по-рано от деветата и не по-късно от единадесетата минута във филма, а едно сблъскване на характери или друга драматична ситуация след 4 500 думи в белетристиката. Любовните сцени също влизат във формулата. Всичко това не е непременно част от авторския мироглед, а писателска техника при дозиране на материала за литературен градеж. Но не трябва да мислим, че авторът няма свой мироглед или идеи, които иска да изложи. Той просто ги облича във форма, която ще му осигури онзи масов читател, който иска да види на екрана интервю с Томас. Възщност Ъруин Шоу не е далеч от онова, което ние наричаме критически реализъм. За да изложи възгледите си, той се приближава, понякога дори прекосява онази граница, отвъд която персонажите стават автори говорители и престават да бъдат убедителни. Но комиксната наситеност на действието ги спасява, скрива схематичността им и задържа читателското внимание.

Ъруин Шоу е роден на 27 февруари 1913 г. в Бруклин (Ню Йорк). Сега той е световноизвестен автор на романи, новели, театрални, телевизионни и радио-пиеси, сценарии за радио и телевизионни поредици. Следва бруклинския колеж. Завършва го (какво противоречие!) със затруднения и улеснения. Улесненията са, че той е работил в библиотека (което благоприятства книжовните занимания) и е бил професионален играч на ръгби (такива спортисти много от колегите в САЩ с готовност приемат като стипендианти, за да имат силен отбор). Но той е същевременно в категорията на непривилегированите (което пък е привилегия за бъдещия писател) за да се издържа, работи в универсален магазин като шофьор и в козметично предприятие.

21-годишен, той вече е постъпил в радиото и пише серийни радиосценарии. Това е най-бързата драматургия: сценография няма, само актьори и звукови ефекти, поредицата започва да се излъчва, преди да са завършени следващите епизоди. Ъруин Шоу проявява умение, но трябва да признаем – а и той не го отрича, макар и да не го признава, – че това е главно умението да се хареса на публиката. Въпреки че става въпрос по-скоро за писателски тренинг и самодисциплина, умението, за което говорим, не е малко и то прераства в майсторство в антивоенната пиеса „Погребете мъртвите“ (40 години по-късно той ще каже, че това е първата му пиеса, което е известно отклонение от истината). На сутринта след премиерата Ъруин Шоу е вече известно име. Годината е 1936,

авторът е на 23 години!

Открит е пътят му към сп. „Ню Йоркър“, трамплин за не една литературна кариера, както и някогашното „Сатърди ИВНИНГ Пост“. Да те печатат в „Ню Йоркър“, за американския писател се равнява на онова, което за белетристите в някои други страни е да ги приемат в Съюза на писателите. Написва над 100 разказа (издадени в сборниците „Морякът отплува, от Бремен и други разкази“ – 1940 г., „Добре дошли в града и други разкази“ – 1942 г., „Сторено от вяра и други разкази“ – 1946 г., „Сборна рота“ – 1950 г., „По френски“ – 1963 г., „Любов в тъмната улица“ – 1965 г.), „Отстъпление“ – сборник разкази (1970 г.), „Шепот“ (1972 г.), „Бог бе тук и си излезе“ (1973 г.); десетина пиеси („Обсада“ – 1937 г., „Кротки хора“ – 1939 г., „Синове и войници“ – 1944 г., „Убиецът“ – 1946 г.) и киносценарии. Има двадесетина романа, между които „Младите лъвове“ (1948), „Смуг в ефира“ (1951 г.), „Люси Краун“ (1956 г.), „Две седмици в друг град“ (1959 г.), „Гласове в летен ден“ (1965 г.), „Богат, беден“ (1970 г.) и по-късно неговото продължение „Просяк, крадец“, „Вечер във Византия“ (1973 г.), „Нощен дежурен“ (1975 г.).

Заглавията, които виждаме, са много, при това списъкът е непълен; авторите противоречия, стоящи зад тези заглавия, са значителни. Спомняте ли си за противоречивия бруклински колежанин; как не можахме да решим дали той е спортист – галеник на администрацията, или момче, което работи в универсален магазин, за да се издържа. Сега, 50 години по-късно, той продължава да бъде противоречива фигура. Какъв е Ъруин Шоу? Автор на бестселъри и телевизионни поредици, спечелили ако не световно признание, поне световна известност? Талантлив професионалист с безпогрешен усет какво ще се хареса на масовата публика? Или писател, който иска да ни каже нещо?

Ъруин Шоу е и първото, и второто, и третото. Във всеки случай въпросът очевидно го занимава и той се смята длъжен да се оправдава за успеха си. Казва (в интервю пред английския журналист и критик Дейвид Харсънт през 1976 г.), че никога не се бил поддал на изкушението да се приспособи към вкусовете на масовата публика, освен тогава, когато изпаднал в пълно безпаричие. Обяснение, което, нито доказва, нито оспорва обвинението и само по себе си е достойно за масовия вкус.

Всъщност нещата са като че ли значително по-сложни. Ъруин Шоу има усет за момента и пише, за да повлияе на съвременниците си. Това не може да стане иначе освен чрез бестселъри. Ъруин Шоу е американски писател... и ефективността се определя от тиража, а тиражът – от търсенето.

„Богат, беден“ проследява историята на едно семейство през три поколения, поставяйки под въпрос общоприетото американско вярване, че парите, физическата привлекателност и материалните удобства правят хората доволни и щастливи. Това е утвърденото мнение на критиката, която добавя, че на места Ъруин Шоу жертвува убедителността на образите и ситуацияите, за да могат те по-ясно да внушат социалните идеи и категории, които представят.

„Що се отнася до стила – казва Шоу, – винаги съм се старал моят да бъде, достатъчно променлив и гъвкав, за да мога да работя и в театъра, и в разказа, и за киното, да пиша и есета, и романи, да се приспособявам към конкретния материал, върху който работя, а не да пригаждам този материал към една предварително избрана и непроменлива форма на изява. Търсил съм и продължавам да търся разностранността.“

Посочват се следните доказателства:

– В „Младите лъвове“ се използват последователно гледните точки на един либерален интелектуалец-космополит, един наивен американски еврей и един войник от Хитлеровата армия, за да со изложат някои морални дилеми, свързани с Втората световна война;

– В „Смут в ефира“ се разказва за лова на вещици в радиоразпръскването (и зараждащата се тогава телевизия) в САЩ, чиито жертви са човечността и почтеността – онези хора, които стават прицелна точка на политическата десница, готова да унищожи професионално всеки, заподозрян в симпатии или дори само в толерантност към комунизма, и едновременно са прицелна точка на онази част от левицата, която е в плен на доктринерски уклони;

– В „Люси Краун“ проблемите са по-стеснени социологически, книгата е хроника на разрива на един брак и неговото отражение върху детето в продължение на 20 години. Ъруин Шоу мисли така:

„Ако може да се открие някаква нишка, която да е вътъкана в цялостното ми творчество, това е насилието – политическото, националното, международното, расовото, междусъседското, психологическото, доктринерското насилие. Първата ми (б. а. – според него) пиеса «Погребете мъртвите» беше написана в навечерието на войната. Друга моя пиеса «Кротките» е опит да се докаже, че миролюбивите хора няма как да избягнат насилието в този свят (през 1939 г.). Много от разказите ми, като например «Морякът отплува от Бремен», «Плач през идни години», «Проповедник по прашните пътища» отразяват същата тревога. И, разбира се, романът ми «Младите лъвове» е посветен изцяло на войната – в Африка, Италия, Англия, Франция, Германия, а и на самата

американска действителност във военновременните години. «Богат, беден» е между другото и една студия върху климата на насилие в САЩ в годините от войната насам и борбата на един човек да потисне насилника вътре в самия себе си и сам да излекува душата си от болестта насилие.

Същевременно съм целял да отразя променящите се социални условия, светът на политиката, класовите разграничения, формите на сексуално поведение, които се изграждат, утвърждават и изчезват. Собствените ми възгледи се променят книга след книга, но един привкус на ирония, понякога зле разбран или недоловен от критиците, присъства навсякъде.“

Дали чувството за хумор не го изоставя? В това е уверен като че ли само Ъ. Шоу. Дали успехът не го изоставя? В това са уверени другите.

Да си видял, още не значи да си разбрал. Но той винаги пише за неща, които е видял: например „Младите лъвове“ излиза, след като той се завръща от войната – бил е свързочник в американската армия в Северна Африка, Близкия Изток, Англия, Франция и Германия. Същото се отнася и за другите му творби, макар че от 1951 година той живее в Европа.

За нас той е един от свидетелите на своето време. За Ъруин Шоу едва ли ще кажат, че е художник на епохата си, че е сърцевед, психолог или други такива неща. Но той е писател – нито повече, нито по-малко от това. Нека го приемем по номиналната му стойност.

КРАЙ

© 1981 Димитри Иванов

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/8159>]